

УДК 811.163.3'221.24'373.421(049.3)

УДК 811.163.3'221.24'373.612(049.3)

Лилјана МАКАРИЈОСКА

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

makarijoska@yahoo.com

НОВО ИЗДАНИЕ ПОСВЕТЕНО НА МАКЕДОНСКИОТ ЗНАКОВЕН ЈАЗИК

**Викторија Волак, *Синонимија и полисемија во македонскиот знаковен јазик*, Посебни изданија, кн. 92,
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“,
Скопје 2023.**

Иако денес во светот се зголемува интересот за различните знаковни јазици и има продлабочени истражувања на фонолошките, морфолошките, зборообразувачките, лексичко-семантичките и синтаксичките аспекти на знаковните јазици, како и на дијалектните варијанти на одделни знаковни јазици, македонскиот знаковен јазик не бил предмет на покомплексна лингвистичка анализа.

Книгата под наслов „Синонимија и полисемија во македонскиот знаковен јазик“ од Викторија Волак овозможува, од една страна, да се стекнат основни сознанија за знаковниот јазик, за македонскиот знаковен јазик, а од друга страна, да се согледаат спецификите на овој јазик од аспект на синонимијата и повеќезначноста на знаците.

Волак е долгогодишен толкувач и обучувач на македонскиот знаковен јазик, со секојдневно практично искуство и посветеност на сите предизвици значајни за општествено-политичкиот и културниот живот на нашите простори, при толкувањето на нови поими, за кои понекогаш нема соодветни решенија и во македонскиот стандарден јазик.

Книгата ги опфаќа следниве поглавја: 1. **Вовед** (7–8), I **Теориски дел** со разделите: *Лингвистиката и знаковниот јазик*; Комуникација, јазик и глуви лица; Лингвистички пристап во знаковниот јазик (13–14); *Знаковниот јазик и знациите*: Структура и елементи на знакот, Поставеност на раката – форма; Движење на раката; Место на изведба – место на артику-

лација – локација; Знаковен простор; Неутрален простор од знаковниот простор; Телото на зборувачот како место на изведба на знак; Ориентација на рака или раце; Еднорачни знаци; Дворачни знаци; Флексибилни знаци и варијанти; Немануелни елементи на знакот (15–41); *Синонимија и полисемија*: Синонимија, Синонимија на знаците; Варијанти на знакот; Полисемија, Полисемија на знаците (42–55); II *Истражувачки дел* што опфаќа Методологија на истражувањето; Анализа на резултатите; Анализа на резултатите при утврдување на синонимија и на полисемија во македонскиот знаковен јазик; Теоретска анализа на резултатите (56–190); III *Заклучок* (191–193) и Библиографија (194–199).

Во книгата мошне детално се анализирани карактеристиките на видовите знаци, дополнително и графички претставени преку цртежи, со осврт и на немануелните елементи на знакот: фацијална експресија, движење на устата, движење и држење на телото, движење на главата. Се посветува особено внимание на синонимијата и на полисемијата (многузначноста) во македонскиот знаковен јазик, што претставува нов пристап кон знаковниот јазик. Синонимијата како јазична појава се гледа во примена на знаци кои се различни според формата – различна продукција и визуелен ефект: форма на рака/раце, движење, ориентација и место на продукција на знакот, но идејата или содржината која се пренесува е идентична по значење.

Покрај сознанијата и предложените знаци, мануелните и немануелните елементи, се зема предвид и контекстуалната употреба – во одреден контекст знакот да биде со едно значење, а во друг контекст да носи друга содржина неврзана со другото значење.

Заклучоците се изведуваат и се прикажуваат врз основа на резултатите од анонимните анкети, во кои се вклучени различни категории испитаници, односно родени говорители на македонскиот знаковен јазик, со цел да се постигне спонтаност и природност на говорителите при утврдувањето на значењето на знаците кои се дел од македонскиот знаковен јазик, па да се добијат порелевантни резултати.

Во анкетите се опфатени 95 говорители на македонскиот знаковен јазик, а притоа се посветува посебно внимание на следниве критериуми: пол (еднаква застапеност на двата пола), возраст (најстариот информатор е на возраст од 85 години, а најмладиот на возраст од 13 години), регион на живеење (Скопје, Охрид, Струга, Битола, Прилеп, Велес, Штип, Куманово, Кавадарци, Неготино, Кочани, Тетово) заради евентуална регионална разноликост, етничка припадност, како и степен и вид на образование, при што не се опфатени говорители без никаква форма на образование. На-

правена е и статистичка анализа според определените критериуми преку табели и графикони. На пример, во врска со возраста Викторија Волак заклучува дека помладите генерации воопшто не ги препознаваат значењата на одделни знаци, веројатно поради ограничената комуникација со постари глуви лица, кои пак ги потврдуваат значењата. Во врска со етничката припадност, според статистиката, нема значајни разлики во изборот на знаците, што потврдува дека припадниците на различните етнички групи говорат на ист знаковен јазик, а евентуални разлики се бележат на пр. во врска со знакот за *ѝосѝ/Рамазан*.

Некои знаци имаат висока употребливост, целосна синонимија, на пр. за *лесно, ѝешко, ѝразно, месец, куѝува, ѝродава* и др. Се потврдува постоење на синонимска релација на еднозначни и повеќезначни знаци, на пр. *баба – баба/басѝун, адвокаиѝ – адвокаиѝ/суд/ѝрвада*.

Во врска со знаците со значење ‘боја’, за поголем дел од нив се потврдува синонимската релација на два или три знака, се истакнува на пр. повеќезначноста на вториот знак за жолта боја, односно за болест *жолѝиѝца*, за *жолѝиѝло/бледило*.

Во врска со знаците за градот *Шѝиѝиѝ* се заклучува дека постои делумна синонимија на трите знака, кои имаат различен признак. Еден од знаците преминува во архаизам, со тенденција да стане знак за *Пробѝиѝиѝиѝ*. Поголем дел од информаторите во знакот за *Кочани* го потврдиле и значењето *ориз*, при што се потврдува повеќезначноста на знакот.

Авторката истакнува дека при определувањето на еднаквоста на значењето кај знаците се забележува и емоционална обоеност во однос на употребата на некој од синонимите, на пр. кај *смрѝ* – *умира*, според индивидуална проценка се употребуваат сите синоними, но во различни контексти – говорителот користи некој од знаците за означување *смрѝ*, а друг знак за *умира* или, пак, за *мрѝво* и за *ѝочине*.

Како причина за создавање синонимски парови се посочува и фразеологијата, на пр. во продукцијата на знаците со значење *здравје*.

Во врска со знаците што можат да се сметаат за историзми или архаизми, се споменуваат вториот знак за кафе (што се поврзува со процесот на рачно мелење на кафето) и знакот за сирење (поврзан со процесот на потиснување, цедење на сирењето во домашни услови), што ја губат својата препознатливост и употребливост кај младите говорители на знаковниот јазик.

Од аспект на многузначноста на знаците, се izdelуваат на пр. знакот за *јајце/аѝрил/Велиген, виѝамини/овошје, ѝензија/одмор/ѝразник/ѝауза, млад/радосѝ, огледало/ѝрозорец/сѝакло* и др.

Анализата на синонимијата и повеќезначноста, претставена во книгата, е неспорен доказ за богатството, развиеноста, динамичноста и отвореноста на македонскиот знаковен јазик како самостоен јазичен систем, а исто така и доказ за социо-културолошкиот феномен, односно јазичниот идентитет на глумите лица, кој треба да се почитува.

Синонимијата придонесува за збогатување на лексичкиот фонд – глумите лица имаат поголем избор на јазични форми и начини за изразување на содржините, со можност за избор на функционални стилови, можност за неутралност, сликовитост, емоционална обоеност во изразувањето, можност за избор на знаците при формални и неформални обраќања при што изразувањето е попрецизно и креативно, а лексичкиот фонд е побогат. Тоа им овозможува на глумите лица слободен избор и можност за себеизразување на различни начини.

Анализата на повеќезначноста кај знаците, како и на сите можни семантички реализации на знаците претставува сложен процес, но и посебен предизвик за макотрпната лексикографска работа на Речник на македонскиот знаковен јазик. Во врска со идните лексикографски проекти неопходно е да се имаат предвид структурата, изборот на лексиката што е подложена на постојани промени, а опфаќа и заемки, неологизми, историзми и архаизми, жаргонизми итн.

Анализата на добиените резултати од истражувањата на Викторија Волак несомнено потврдуваат дека македонскиот знаковен јазик со своите особености рамноправно му припаѓа на семејството на знаковни јазици во светот. Тој ја извршува својата комуникациска функција и не е помалку развиен од другите. Специфичните особености на знаковните јазици: иконичноста, постоењето на систем на пасивна рака, флексибилноста, односно варијантноста кај знаците, употребата на азбучниот систем, употребата на нумеричките знаци и др., се присутни и кај македонскиот знаковен јазик како јазичен систем што постојано се развива. Подложувањето на наметнати, вештачки модификации, обидите за постигнување еквивалентност на знаците од знаковниот јазик со зборовите од кој било говорен јазик, односно обидите со цел да се „креираат“ знаци за секој збор без да се почитува природниот лингвистички концепт на македонскиот знаковен јазик би го разлишале овој јазичен систем.

Несомнено, оваа книга ќе поттикне нови идеи, натамошни истражувања на сите добри познавачи на знаковниот јазик и тоа за позитивни промени, за збогатување на содржините достапни на интернет, за ново издание на *Речникот на македонскиот знаковен јазик*, за изучување на националниот знаковен јазик како неопходен дел од воспитно-образовниот процес

на младите говорители и за збогатување на јазичниот израз и лексички фонд во чие надградување тие би имале активно учество.

Широкото објаснување на спецификите на македонскиот знаковен јазик во оваа книга, а пред сè, понудените соодветни практични решенија се од особено значење за афирмацијата на македонскиот знаковен јазик. Со ова издание тие стануваат достапни за стручната, но и за пошироката јавност, за говорителите на македонскиот знаковен јазик, за толкувачите и др.